

به نام دانای توانا

استاد ارجمند

این مستند حاصل تجربه نگاری اساتید دانشگاه سیستان و بلوچستان درباره راهکارهای کاهش تقلب در آموزش الکترونیکی می‌باشد. از شما استاد ارجمند نیز دعوت می‌شود با ارسال نظرات و تجربیات خود به پربارتر شدن این مستند بیفزایید و حوزه معاونت آموزشی دانشگاه را در جهت ترویج فرهنگ اخلاقی متعالی یاری دهید.

قبل از آن که به راهکارها فکر کنیم باید انگیزه های انجام تقلب را در دانشجو بیابیم. انگیزه ممکن است ناشی از سخت بودن درس، اهمال کاری دانشجو، عدم علاقه به موضوع درس، بی تاثیر دانستن راهنمایی گرفتن از استاد، تعیین کننده بودن و سرنوشت ساز بودن نمره درس باشد. اگر انگیزه روشن باشد، انتخاب یک یا چند راهکار مناسب از میان راهکارهای موجود، ساده تر خواهد بود. این راهکارها را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود:

- پرورش تعهد و صداقت عمل در دانشجو،
- آگاه کردن دانشجو از قوانین و مقررات،
- انجام آزمون شفاهی علاوه بر آزمون کتبی،
- طرح سوالات تحلیلی و کتاب باز،
- توزیع نمره در آزمون های متعدد و مستمر در طول ترم،
- طرح سوالات متفاوت و متعدد،
- محدود کردن فرصت پاسخگویی در آزمون های تستی،
- ایجاد محدودیت برای بازگشت به سوالات قبل.

در ادامه به تشریح این راهکارها و بیان تجارب اساتید محترم در این باره می پردازیم.

یک نقطه شروع خوب، تاکید بر حفظ صداقت و درستی در کلاس درس شماسست. اگرچه بیان اهمیت این موضوع از نظر شما ممکن است، مانع تقلب نباشد، ولی باعث می شود، دانشجو حداقل یک بار دیگر در تصمیم خود برای انجام کار اشتباه بیندیشد. استاد می تواند متنی در این خصوص با کمک دانشجویان تهیه کند و اصول اخلاقی که باید در این درس و آزمون های آن رعایت شود را با هم تدوین کنند و در نهایت همه دانشجویان آن را امضا کرده و در سایت محتوای درس بارگذاری نماید.

تجربه همکار 1: "من برای جلوگیری از اینگونه پیشامدها در آزمون، در ابتدای ترم یک ضرب المثل خود ساخته را به

دانشجویان یادآوری می کنم که «هیچ دو نفری مثل هم اشتباه نمی کنند» و چنانچه این رخ دهد قطعاً تقلب بوده و هیچ نمره ای نخواهد داشت. چون کلاس هم ثبت و ضبط می شود نگران پیامدهای آن نیستم."

تجربه همکار 2: "انگیزه استاد ابتدا ترویج اخلاق مداری باشد. من به شخصه افرادی که پاسخ تشریحی مثل هم دادند را صفر می دهم و در کامنت نمره هم اعلام می کنم مشابهنه و تا الان هیچ دانشجویی اعتراض نکرده و یک پیام هم برایش ارسال می کنم در صورت مشاهده مجدد درس را حذف کنند."

تجربه همکار 3: "حوزه معاونت دانشجویی دانشگاه، دستورالعمل های انضباطی دانشجویی را با شرایط مجازی فعلی به روز رسانی فرمایند. شاید ترس از تنبیهات، موجب شود وضعیت اخلاقی بیش از این تاسف بارتر نشود."

تجربه همکار 4: " دانشجویان هنگامی که امتحانات به صورت حضوری برگزار می شود، به حضور ناظران در جلسات امتحانی اعتراض نداشتند، چون این فرهنگ در آنها نهادینه شده بود که حضور ناظر در جلسه امتحان در جهت حفظ امنیت حقوق دانشجویان در جلسه امتحان است. الان هم اگر راهکاری در خصوص کاهش میزان تقلب در آزمون های مجازی پیشنهاد شده و نهادینه شود، خود این دانشجویان از آن حمایت خواهند کرد. باید این تفکر را که قانونمند کردن آزمون های مجازی به معنای داشتن نگاه دزد و پلیسی به استاد و دانشجو هست را از بین برد."

با توجه به این که در آموزش الکترونیکی از منابع و روش های الکترونیکی برای یاددهی و یادگیری استفاده می شود، در ابتدای درس، استاد باید اصول و قوانین آموزش الکترونیکی را به دانشجو یادآور شود. این که استفاده از منابع الکترونیکی تا کجا و به چه شکلی در آزمون ها مجاز هست و یا چگونه می تواند موثر باشد، می تواند دانشجو را با امکانات و فرصت های قانونی که در اختیار دارد بیشتر آشنا کند و انگیزه های تقلب را کاهش دهد.

تجربه همکار 1: " می توان در امتحانات محاسباتی، نرم افزارهای محاسباتی، نرم افزارهای ترسیم منحنی، یا نرم افزارهای حل دستگاه معادلات یا انتگرال گیری را به دانشجو معرفی کرد تا آنها را در آزمون به کار گیرد و وقت خود را به نحو بهتری در پاسخگویی به سوالات و اطمینان از نتیجه ای که حاصل شده است، مدیریت کند. همچنین، معرفی چند برگ فرمول ضروری که دانشجو بتواند در آزمون از آنها استفاده کند و برای یافتن فرمول های لازم در جزوات سرگردان نباشد، مفید است. می توان از دانشجویان خواست که خلاصه درس و مفاد امتحانی را تا قبل از امتحان تهیه کنند و بهترین خلاصه درس تهیه شده را در اختیار سایر دانشجویانی که فرصت کمتری برای مرور درس دارند (شب امتحانی اند)، قرار داد."

یک راهکار دیگر، طراحی یک آزمون در نسخه های متفاوت است. این کار با تغییر ترتیب سوالات، تغییر بیان مساله و خواسته های مساله ممکن است انجام شود. حال بعضی اساتید به دانشجو اطلاع نمی دهند که سوالات متفاوت هست، این باعث می شود که دانشجویانی که کورکورانه تقلب می کنند، سوالات را یکسان تلقی کرده و پاسخ نامرتبط به سوال بدهند که کشف تقلب را تسهیل می کند. بعضی اساتید هم ترجیح می دهند در ابتدا به دانشجو اطلاع دهند که سوالات متفاوت هست تا انگیزه دانشجو برای تقلب کاهش یابد.

تجربه همکار 1: " علاوه بر آزمون های متنوع کتبی مختلفی که گرفته میشود، حتما یک یا چند مصاحبه شفاهی و تصویری در حد چند دقیقه، با واتساپ، گرفته شود. خیلی موثر هست. خیلی اطلاعات دستمون میاد. تجربه خوبی در این زمینه داشتیم. متاسفانه فقط وقت گیر هست."

تجربه همکار 2: " یک راه دیگر هم این هست که همراه با توضیحات کتبی، دانشجو یک دقیقه هم فایل صوتی ارسال کند که روش کار خود را توضیح دهد. خوشبختانه امکان این کار در ال ام اس فراهم آمده است و نیاز به استفاده از نرم افزارهای جانبی برای ضبط صدا وجود ندارد. به این ترتیب، حتی اگر دانشجو نتواند، مساله را حل کند، روش فکر کردن خود روی مساله یا این که چرا نتوانسته مساله را حل کند را توضیح می دهد. این توضیحات امکان ممیزی خوبی برای تشخیص کسانی که اصلا درس را مطالعه نکرده اند، تقلب کرده اند، یا مسیر فکر کردن شان اشتباه بوده است فراهم می کند. همچنین، وقتی دلائلشان را برای عدم توانایی در حل مساله توضیح می دهند، کمک زیادی به مدرس درس میشود که بتواند نقطه ضعف های تدریس را نیز برطرف کند."

تجربه همکار 3: " تعداد زیاد آزمون و سوالات متفاوت به نظرم مفید نبود، فقط زحمت ما برای طرح و تصحیح سوالات زیاد میشود، افرادی که زیرآبی میروند، برایشان یک آزمون با ده آزمون فرقی نمیکند! به نظر میاد همون دو آزمون به همراه

کوئیزهای کلاسی، منتها با انجام صحت ارزیابی مناسب، کافی است. تماس ویدیویی با تک تک افراد بلافاصله بعد امتحان بسیار عالی و مفید است و دقیق ترین روش صحت ارزیابی می باشد، البته تماس تصویری با تک تک افراد خسته کننده است، بعلاوه به تمام سوالات نمیرسیم. تماس برای روزهای بعد هم فایده ای ندارد. ارسال فایل صوتی از پاسخ ها همراه آزمون هم بسیار عالی و مفید است و با در نظر گرفتن تمامی جوانب به نظر میاد بهترین روش باشد. نکته مهم در اعلام روش صحت سنجی (مثلا تماس تصویری) از قبل به دانشجویان است، تا از ابتدا جلوی تقلب گرفته شود و اصلا تقلبی نداشته باشیم، تا بخواهیم تقلب پیدا کنیم."

در آزمون های متعدد هم عمق یادگیری و هم حجم یادگیری ارزیابی گردد. عمق یادگیری دانشجو، در هر زمانی در حین تدریس می تواند، ارزیابی شود، ولی حجم یادگیری در پایان یک یا چند فصل از درس برنامه ریزی می شود. در امتحانات پایان ترم که حجم بیشتری از مطالب ارزیابی می شود، انگیزه های تقلب افزایش می یابد. از این رو، ایجاد یک تعادل نسبی بین نمرات امتحانات پایان ترم و کوئیزها و تمریناتی که عمق یادگیری را می سنجند، موثر است.

تجربه همکار 1: "بارم بندی نمرات تقسیم شده و یک امتحان تاثیر چندانی نداشته باشد. من برای مشاهده به موقع محتوای آموزشی، انعکاس به محتوای هر جلسه، تمرینها، پروژه ها و آزمونها نمره جداگانه گذاشتم. پیشنهاد می شود به جای امتحانات طولانی، مسائل سخت و چالش برانگیز به صورت کارگاه در سامانه تعریف شود و سپس از ارزیابی همتا به همتا استفاده شود. دانشجو با ارزیابی دیگران و بررسی نقاط ضعف و قوت دیگران بهتر یاد می گیرد. نکته دیگری که اعمال می کنم در جلسات برخط به صورت تصادفی از جلسات قبل سوال می پرسم و بخشی از قسمت آزمونها ارزیابی شفاهی است."

تجربه همکار 2: "برگزاری آزمون های متعدد و استفاده از روش های مختلف ارزیابی باعث می شود تصویر واقعی تری از میزان یادگیری دانشجو حاصل شود، ولی وقتی تعداد آزمون ها و دروس دانشجو زیاد هست و قرار هست که سیستم یادگیری دانشجو محور هم باشد، دانشجو زمان لازم برای مطالعه دروس و انجام پروژه و تمرین را نخواهد داشت. این خود انگیزه ای می شود که دانشجو خود را متقاعد کند که چاره ای جز تقلب ندارد. مشاهده شده است که دانشجویان برای کاهش حجم مطالبی که باید فرا بگیرند با هم توافق می کنند که هر کدام یا هر گروه یک مبحث را مطالعه کنند و در زمان آزمون به سوالات خود و دوستانشان در مورد آن مبحث پاسخ دهند. برای جلوگیری از این امر بهتر است، برنامه امتحانی و کوئیز های دانشجویان از پیش تعیین شده باشد و در صورت امکان از ابتدای ترم برنامه هفتگی کلیه آزمون ها به صورت منظم چیده شود."

استفاده از سوالاتی که تفکر نقادانه دانشجو را می سنجند به جای استفاده از سوالات با پاسخ چند گزینه ای که حافظه دانشجو را می سنجند.

تجربه همکار 1: "من در همه آزمون ها ذکر می کنم که امتحان جزوه باز هست تا دانشجو مطمئن شود که نیازی به حفظ کردن راه حل ها ندارد و سوالات مستقیما از جزوه یا کتاب در آزمون کپی نخواهد شد."

تجربه همکار 2: "در آزمون دانشجویان دکتری، سه چهار سوال داده می شود تا بر اساس مطالب طول ترم به آنها پاسخ دهند. سوال ها به گونه ای باید باشد که برای پاسخ به آنها کل مطالب بازنگری و از این طریق جمع بندی شود. به عنوان نمونه سوالات پایان ترم: از هر دیدگاه مطرح شده در هر جلسه، دونکته اصلی متمایز کننده آن از سایر نظریات را بنویسید؛ با ارائه یک دیدگاه تلیفی، یک نظریه ای ارائه دهید که نکات برتر همه دیدگاه ها را داشته باشد."

نظر دانشجو و مستند بودن، در هر سوال امتیاز دارد. برای جلوگیری از تقلب و کپی کاری، به دانشجویان اعلام می شود که اگر فقط نظر خودشان را هم بنویسند نصف نمره را می گیرند. اما اگر کپی کاری کنند، نه تنها هیچ نمره ای از امتحان نمی گیرند که امتیازات طول ترم آنها هم با سخت گیری محاسبه می شود. اعلام می شود که از تشابه پاسخ ها نگران نباشید. ما کپی کاری را به روشهای دیگر تشخیص می دیم مثلا از تکرار یک غلط در کارها، و اگر اینگونه علائم دیده شود مابقی کار هم با دقت بیشتری مقایسه می شود."

دانشجو را ترغیب کنید که در آزمون در صورت نیاز از شما راهنمایی بخواهد و مشوق هایی برای این کار فراهم کنید. به عنوان مثال، با کاهش درصد کمی از نمره، استاد می تواند به دانشجو در مورد حل مساله مشورت دهد.

معیار ارزیابی فقط نمره نباشد و تاثیر نمره در ارزیابی ها کاهش یابد. تلاش برای مشارکت در بحث های کلاسی، رفع اشکال سایر دوستان و حتی نشان دادن پشتکار ارزش داده شود.

تجربه همکار 1: "بعضی از دانشگاه های خارج از کشور، برای کاهش تمایل دانشجو به استفاده از این فرصت آموزش مجازی برای بالا بردن معدل، تاثیر معدل را برای ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر حذف کرده یا کاهش داده اند. در ایران اگر اعلام شود که بعد از کرونا، یک ارزیابی کلی برای دادن مدرک نهایی صورت می گیرد و مدارک به دو دسته، با ارزیابی مجدد و بدون ارزیابی مجدد تقسیم شوند، شاید از نظر کاهش تقلب موثر واقع شود. مشابه این تقسیم بندی در مدارک آموزش محور و پژوهش محور، مدرک دانشگاه دولتی و آزاد در حال حاضر وجود دارد و در بعضی از استخدامی ها و یا انتصابات لحاظ می شود."

تجربه همکار 2: "الف- ارزیابی کشنده خلاقیت است زیرا ارزیابی شونده برای کسب امتیاز باید ببیند مد نظر ارزیاب چیست. پس نظر خودش که مبنای خلاقیت است را باید کنار بگذارد. ب- ارزیابی کشنده خویشتن داری است. اگر قرار است برای خویشتن داری خودم را کنترل کنم اما با وجود ارزیابی به طور سیستماتیک دیگری قصد دارد ما را کنترل کند و این خویشتن داری یا تقوا را به تدریج تضعیف می کند. ج- ارزیابی عامل اضطراب های فراوانی است و اضطراب در طبقه بندی چهارم بیماری های روانی عامل همه بیماری های روانی. د- ارزیابی در بسیاری به کاهش اعتماد به نفس و حتی ممکن است کاهش عزت نفس منجر شود. ه- ارزیابی پایانی به افت تحصیلی تکرار واحد را باعث می شود که علاوه بر هزینه های هنگفت، فرصت های از دست رفته ایجاد می کند.

بعضی از این متغیرها، به تنهایی برای انسان بسیارمهمتر از کسب علم هستند. از این رو لازم است امتحانات پایانی و نه ارزیابی های ورودی و تکوینی، از مراکز آموزشی حذف شوند. همچنین، برای اجتناب از تقلب افراد فاقد تخصص، در ورود به مشاغل، لازم است در ورودی مشاغل، آزمون های تخصصی گرفته شود. چه افراد تخصص شان را سر کلاس ها به دست آورده باشند چه خودخوان یا با تجربه، آنها استخدام شوند."

تجربه همکار 3: "من در نیمسال جاری از دانشجویان کارشناسی خواستم که صدای ضبط شده من در کلاس را در هر جلسه خلاصه کنند و در گروه واتساپ کلاس بفرستند. بخش دیگری از امتیاز خواندن و ارسال خلاصه برداری شان از کتاب دیگری بود که می بایست ان را به شخصی من در واتساپ می فرستادند. ۱۴ نمره دانشجویان از این دو بخش بود. ۶ نمره دیگر برای امتحان اخر گذاشتم که در ۲۴ سوال تستی در دو دسته ۱۲ تایی از طریق سامانه پیش بینی کردم."

پیروز باشید.

حوزه معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه